

Kodeks cywilny¹

z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93)

(zm.: Dz.U. 1971, Nr 27, poz. 252; 1976, Nr 19, poz. 122; 1982, Nr 11, poz. 81, Nr 19, poz. 147, Nr 30, poz. 210; 1984, Nr 45, poz. 242; 1985, Nr 22, poz. 99; 1989, Nr 3, poz. 11; 1990, Nr 34, poz. 198, Nr 55, poz. 321, Nr 79, poz. 464; 1991, Nr 107, poz. 464, Nr 115, poz. 496; 1993, Nr 17, poz. 78; 1994, Nr 27, poz. 96, Nr 84, poz. 386, Nr 85, poz. 388, Nr 105, poz. 509; 1995, Nr 83, poz. 417; 1996, Nr 114, poz. 542, Nr 139, poz. 646, Nr 149, poz. 703; 1997, Nr 43, poz. 272, Nr 115, poz. 741, Nr 117, poz. 751; 1998, Nr 106, poz. 668, Nr 117, poz. 758; 1999, Nr 52, poz. 532; 2000, Nr 22, poz. 271, Nr 74, poz. 855 i 857, Nr 88, poz. 983, Nr 114, poz. 1191; 2001, Nr 11, poz. 91, Nr 71, poz. 733, Nr 130, poz. 1450, Nr 145, poz. 1638; 2002, Nr 113, poz. 984, Nr 141, poz. 1176; 2003, Nr 49, poz. 408, Nr 60, poz. 535, Nr 64, poz. 592, Nr 124, poz. 1151; 2004, Nr 91, poz. 870, Nr 96, poz. 959, Nr 162, poz. 1692, Nr 172, poz. 1804, Nr 281, poz. 2783; 2005, Nr 48, poz. 462, Nr 157, poz. 1316, Nr 172, poz. 1438; 2006, Nr 133, poz. 935, Nr 164, poz. 1166; 2007, Nr 80, poz. 538, Nr 82, poz. 557, Nr 181, poz. 1287; 2008, Nr 116, poz. 731, Nr 163, poz. 1012, Nr 220, poz. 1425 i 1431, Nr 228, poz. 1506; 2009, Nr 42, poz. 341, Nr 79, poz. 662, Nr 131, poz. 1075; 2010, Nr 40, poz. 222, Nr 155, poz. 1037; 2011, Nr 80, poz. 432, Nr 85, poz. 458, Nr 230, poz. 1370)

---

¹ Odnośnik Nr 1 dodany do tytułu ustawą z dnia 23.06.2006 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 935), która wchodzi w życie 5.08.2006 r. Treść odnośnika publikujemy na końcu ustawy.

Księga trzecia. Zobowiązania

(...)

Tytuł VII. Wykonanie zobowiązań i skutki ich niewykonania

Dział I. Wykonanie zobowiązań

Art. 450. [Świadczenie częściowe]

Wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia częściowego, chociażby cała wierzytelność była już wymagalna, chyba że przyjęcie takiego świadczenia narusza jego uzasadniony interes.

1. **Pojęcie wykonania zobowiązania.** Przez wykonanie zobowiązania rozumie się zwykle zachowanie dłużnika, którego celem jest zaspokojenie interesu wierzyciela wyrażonego w treści zobowiązania, przy czym w zależności od ujęcia danego systemu prawnego, o powinności dłużnika rozstrzyga nie tylko treść zobowiązania, ale także np. dyrektywa, zgodnie z którą należy wykonać zobowiązania w sposób odpowiadający zasadom słuszności (zasadom współżycia społecznego), zwyczajom (jak art. 354 KC), zasadom dobrej wiary, czy też usprawiedliwione oczekiwania wierzyciela, o których dłużnik wiedział lub powinien był wiedzieć w chwili powstania zobowiązania. O ile można uznać, że pojęcie „wykonania” rozumiane jest w miarę jednolicie, o tyle sporny jest – zwłaszcza w doktrynie – charakter prawny wykonania.

2. **Charakter prawny wykonania zobowiązania.** W doktrynie prezentowano – w odniesieniu do zagadnienia charakteru prawnego wykonania – cztery teorie, a mianowicie teorię umowną, „realnego spełnienia świadczenia”, „celowego spełnienia świadczenia” oraz tzw. ograniczoną teorię umowną. Zasadniczy przedmiot rozbieżnych poglądów stanowi kwestia, czy spełnienie świadczenia to tylko określone „faktyczne” zachowanie dłużnika, czy też wykonanie zobowiązania wymaga także wyrażenia woli przez strony (albo tylko przez dłużnika). Wedle teorii umownej dla spełnienia świadczenia konieczne jest porozumienie stron co do zaspokojenia przez dłużnika długu. Przeciwnie stanowisko jest wyrażane przez zwolenników teorii „realnego spełnienia świadczenia”. Według „ograniczonej teorii umownej” wymóg porozumienia dotyczącego spełnienia świadczenia występuje wówczas, gdy samo spełnienie świadczenia wymaga dokonania czynności prawnej (zob. np. A. Szpunar, Charakter prawny wykonania zobowiązania, *Rej.* 1998, Nr 5; Z. Kuniewicz, Uwagi o charakterze prawnym wykonania zobowiązania na przykładzie zobowiązania pieniężnego, w: *Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi* (red. P. Grzegorzczyk, K. Knoppek, M. Walasik), Warszawa 2012, s. 1145 i nast.). Teoria „celowego spełnienia świadczenia” wreszcie wskazuje, że do spełnienia świadczenia przez dłużnika dochodzi wówczas, gdy dłużnik podejmuje określone zachowania w celu wykonania konkretnego zobowiązania (zob. bliżej np. F. Zoll, w: *System PrPryw*, t. 6, Suplement, 2010, s. 12 i nast. i cyt. tam literatura).

3. **Istota wykonania zobowiązania.** Wykonanie zobowiązania polega na zrealizowaniu przez dłużnika wszystkich ciążących na nim obowiązków z zobowiązania wynikających, a zatem nie tylko tych określonych treścią oświadczeń woli, w przypadku gdy zobowiązanie wynika z czynności prawnej, ale także z przepisów, zasad słuszności (zasad współżycia społecznego) czy zwyczajów (por. art. 56 KC). Wszystkie te elementy kształtują treść zobowiązania, a przez to treść powinności dłużnika, przy czym współcześnie wyraźna jest tendencja, wobec postępującej komplikacji i zróżnicowania stosunków społeczno-gospodarczych, do wzbogacania treści zobowiązań o różne dodatkowe obowiązki (por. np. F. Zoll, w: *System PrPryw*, t. 6, Suplement, 2010, s. 12).

- 4 4. Zobowiązanie i świadczenie.** Przedmiotem zobowiązania jest świadczenie, czyli zachowanie zgodne z tak czy inaczej ukształtowaną treścią zobowiązania. To zachowanie stanowić będzie wykonanie zobowiązania, jeżeli zrealizowane zostanie w odpowiedni sposób, wobec osoby uprawnionej, we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Świadczenie, rozumiane jako takie właśnie zachowanie dłużnika, nie jest jednak tożsame z zobowiązaniem. W polskiej doktrynie podkreśla się **konieczność odróżnienia zobowiązania i świadczenia i ich odmiennych ról w stosunku cywilnoprawnym** (por. np. E. Łętowska, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 12 i nast.; P. Machnikowski, w: System PrPryw, t. 5, 2006, s. 110 i nast.; A. Klein, Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego, Wrocław 2005, s. 38 i nast.; G. Tracz, Klauzula generalna nieistotnego naruszenia zobowiązania w krakowskim projekcie przepisów dotyczących wykonania i skutków naruszenia zobowiązań – uwagi krytyczne, w: Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Bogusławowi Gawlikowi (red. F. Zoll, J. Pisułiński), Warszawa 2012, s. 269 i nast.). W skład zobowiązania bowiem wchodzi nie tylko świadczenie jako jego przedmiot, ale także inne – dodatkowe – elementy (por. np. A. Klein, Elementy, s. 40 i nast.; P. Machnikowski, Swoboda umów według art. 353¹ KC. Konstrukcja prawna, Warszawa 2005, s. 45, 73; F. Tracz, Klauzula generalna nieistotnego naruszenia zobowiązania w krakowskim projekcie przepisów dotyczących wykonania i skutków naruszenia zobowiązań – uwagi krytyczne, w: Rozprawy z prawa cywilnego, s. 277; zob. też wyr. SN z 5.1.2011 r., III CSK 119/10, Legalis), niezależnie od tego, czy stanowią one świadczenie, czy też mają charakter „dodatkowy” czy „uboczny”, obciążających dłużnika w związku z obowiązkiem spełnienia świadczenia głównego, wspomagających lub uzupełniających jego realizację (por. np. J. Dąbrowa, w: System, t. III, cz. 1, s. 44 i nast.).
- 5 5. Dopuszczalność świadczenia częściowego.** Prawidłowe wykonanie zobowiązania wymaga, jeżeli z treści zobowiązania nie wynika nic innego, spełnienia świadczenia **w całości, niepodzielnego lub podzielnego**. Niekiedy jednak dopuszczalne jest **świadczenie częściowe** (z mocy ustawy – np. art. 450 lub orzeczenia sądu – np. art. 357¹ § 1).
- 6 6. Przesłanki odmowy przyjęcia świadczenia częściowego.** Jeżeli świadczenie jest **podzielne** (zob. art. 379), a dług jest **wymagalny**, wierzyciel nie może odmówić przyjęcia części świadczenia, chyba że naruszałoby to jego „uzasadniony” interes (co oczywiście nie oznacza, że przyjęcie przez wierzyciela świadczenia częściowego zwalnia dłużnika z odpowiedzialności za nienależyte wykonanie zobowiązania). Ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na wierzycielu. Następstwem nieuzasadnionej odmowy jest **popadnięcie wierzyciela w zwołkę** (zob. art. 486; zob. też A. Janiak, Glosa do wyr. SN z 22.3.2001 r., V CKN 769/00, PiP 2002, Nr 8, s. 106; K. Zagrobelny, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz KC 2013, s. 854; Z. Gawlik, w: Kidyba, Komentarz KC 2010, III, s. 556), co uprawnia dłużnika do złożenia przedmiotu częściowego świadczenia do depozytu sądowego (art. 486 § 1 KC).
- Z reguły naruszenie interesu wierzyciela nie wchodzi w grę w przypadku **świadczenia pieniężnego**. Jeżeli natomiast chodzi o inne świadczenia podzielne, to ocena, czy takie naruszenie jest możliwe, zależy od konkretnych okoliczności.
- 7 7. „Uzasadniony” interes wierzyciela** może się wyrażać tym, że świadczenie częściowe nie jest dla niego – z jakichś względów (które nie muszą być znane dłużnikowi w chwili powstania zobowiązania) – przydatne albo też naraża go na trudności lub szkodę, a także wtedy, gdy świadczenie z natury podzielne z woli stron jest niepodzielne.
- 8 8. Zasada realnego wykonania zobowiązań.** Uregulowanie art. 450 uznaje się za przejaw **zasady realnego wykonania zobowiązań** (zob. np. W. Warkatło, Wykonywanie zobowiązań i skutki ich niewykonania według Kodeksu cywilnego, PiP 1965, Nr 8–9).

9. **Zwłoka dłużnika.** Jeżeli odmowa wierzyciela była uzasadniona, **dłużnik popada w zwłokę** 9
co do całości świadczenia (zob. art. 476 i nast.).

10. **Żądanie spełnienia świadczenia częściowo.** Wierzyciel może żądać, by dłużnik spełnił 10
świadczenie częściowo, a nie w całości. Jeżeli **termin spełnienia świadczenia nie został
zastrzeżony na korzyść dłużnika**, ten powinien dostosować się do żądania (zob. *Czachórski*
1970, s. 307; *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 737).

11. **Odmowa przyjęcia świadczenia częściowego.** Wierzyciel nie może odmówić przyjęcia 11
świadczenia częściowego, zaoferowanego przez dłużnika przed terminem, jeżeli **termin ten
został zastrzeżony na korzyść dłużnika** (zob. art. 457).

12. **Pokwitowanie.** Spełniając świadczenie częściowe, dłużnik może żądać **odpowiedniego** 12
pokwitowania. Stosuje się do niego uregulowania art. 462.

13. **Zakres zastosowania.** W doktrynie zwrócono uwagę, że przepis dotyczy – ze względu 13
na wymóg współdziałania dłużnika i wierzyciela – tylko świadczeń polegających na działaniu
(tak *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 737).

14. **Częściowa zapłata należności wekslowej.** Co do częściowej zapłaty należności wekslowej 14
zob. art. 39 PrWeksl; co do szczególnego uregulowania art. 654 KC zob. np. *M. Lemkowski*,
Glosa do wyr. SN z 19.3.2004 r. (IV CK 172/03, Rej. 2006, Nr 1, s. 136).

15. **Literatura.** Co do ogólnych zagadnień wykonania zobowiązań zob. m.in. *W. Warkatło*, 15
Wykonywanie zobowiązań i skutki ich niewykonania według Kodeksu cywilnego, PiP 1965,
Nr 8–9; *tenże*, Ogólne zasady wykonywania zobowiązań, SP 1973, Nr 37; *Z. Kłafkowski*,
Wymagalność roszczeń, PUG 1970, Nr 11; *L. Stecki*, Istota wezwania do wypełnienia zobowią-
zania, Pal. 1972, Nr 2; *E. Zejda*, Obowiązki wierzyciela i jego współdziałanie przy wykonaniu
zobowiązania przez dłużnika, Pal. 1974, Nr 1; *J. Dąbrowa*, w: System, t. III, cz. 1, s. 714 i nast.;
A. Klein, Skutki prawne braku współdziałania wierzyciela z dłużnikiem, w: Księga pamiątkowa
ku czci Profesora Jana Kosika, Wrocław 1990, s. 155 i nast.; *Ohanowicz, Górski, Zarys*, s. 153
i nast.; *Rajski*, Prawo o kontraktach, s. 178 i nast.; *Czachórski* 2009, s. 306 i nast.; *Radwański*,
Olejniczak, 2010, s. 300 i nast.; *A. Szpunar*, Charakter prawny wykonania zobowiązania,
Rej. 1998, Nr 5; *M. Lewandowicz-Machnikowska*, Wykonanie świadczeń polegających na
zaniechaniu na przykładzie umownych zakazów konkurencji, w: Zawieranie i wykonywanie
umów. Wybrane zagadnienia (red. *E. Gniewek*), AUWr 2004, Nr 289, s. 177 i nast.; zob. też
wyr. SN z 5.6.1997 r. (II CKN 195/97, niepubl.); *F. Zoll*, w: System PrPryw, t. 6, Suplement,
2010, s. 11 i nast.; *Z. Kuniewicz*, Uwagi o charakterze prawnym wykonania zobowiązania na
przykładzie zobowiązania pieniężnego, w: Proces Cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga
jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi (red. *P. Grzegorzczak, K. Knoppek*,
M. Walasik), Warszawa 2012, s. 1145 i nast.

Art. 451. [Zaliczenie zapłaty]

§ 1. Dłużnik mający względem tego samego wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju
może przy spełnieniu świadczenia wskazać, który dług chce zaspokoić. Jednakże to, co przypada
na poczet danego długu, wierzyciel może przede wszystkim zaliczyć na związane z tym długiem
zaległe należności uboczne oraz na zalegające świadczenia główne.

§ 2. Jeżeli dłużnik nie wskazał, który z kilku długów chce zaspokoić, a przyjął pokwitowanie,
w którym wierzyciel zaliczył otrzymane świadczenie na poczet jednego z tych długów, dłużnik
nie może już żądać zaliczenia na poczet innego długu.

§ 3. W braku oświadczenia dłużnika lub wierzyciela spełnione świadczenie zalicza się przede
wszystkim na poczet długu wymagalnego, a jeżeli jest kilka długów wymagalnych – na poczet
najdawniej wymagalnego.

1. **Zakres zastosowania.** Artykuł 451 rozstrzyga kwestię zaliczenia świadczenia spełnionego 1
przez dłużnika, który wobec tego samego wierzyciela ma **kilka długów tego samego rodzaju**,
tj. długów pieniężnych oraz dotyczących świadczenia rzeczy oznaczonych gatunkowo, tej samej
jakości (lub kilka obowiązków wynikających wprawdzie z tego samego stosunku zobowiąza-

niowego, ale na tyle odrębnych, że ich wykonywanie może być traktowane jako spełnianie różnych świadczeń, por. *J. Dąbrowa*, w: System, t. III, cz. 1, s. 735; *R. Kolano*, Zarachowanie wierzycielności w świetle regulacji artykułu 451 Kodeksu cywilnego, PUG 2002, Nr 7; ponadto np. wyr. SN z 10.8.2005 r., I CK 140/05, Legalis), a spełnione przez niego świadczenie **nie wystarcza na zaspokojenie** wszystkich długów (por. wyr. SN z 24.6.2005 r., V CK 806/04, niepubl.). Bez znaczenia jest źródło powstania długów [por. *M. Lemkowski*, Głosa do wyr. SN z 8.3.2002 r. (III CKN 548/00, MoP 2003, Nr 22)]. Zawarte w art. 451 **reguły interpretacyjne** znajdują zastosowanie tylko wówczas, gdy strony nie umówią się inaczej w kwestii zarachowania spełnianych przez dłużnika świadczeń (por. np. wyr. SA w Katowicach z 8.2.2006 r., I ACA 1693/05, niepubl.; wyr. SN z 21.6.2007 r., IV CSK 95/07, Legalis; wyr. SN z 16.2.2012 r., IV CSK 233/11, Legalis; zob. też *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 854; *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 738; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC, 2010, III, s. 557). Kwestia, w jaki sposób nastąpi zarachowanie, ma istotne znaczenie m.in. ze względu na bieg terminu przedawnienia roszczeń przysługujących wierzycielowi, jak i ewentualne należności uboczne (odsetki) przypadające od poszczególnych długów.

- 2 2. **Uprawnienia dłużnika i wierzyciela.** Co do zasady, **decyzja w kwestii zarachowania należy do dłużnika**. Może on wskazać, które zobowiązanie wykonuje lub wykona. Wierzyciel nie może sprzeciwić się woli dłużnika. W przeciwnym razie popadnie w zwłokę. Jednakże w ramach zobowiązania (długu) wskazanego przez dłużnika **wierzyciel jest uprawniony do zarachowania, wbrew woli dłużnika**, w pierwszej kolejności – w takim zakresie, w jakim pozwala na to spełnione przez dłużnika świadczenie – całości lub części wymagalnych należności ubocznych, np. odsetek za opóźnienie, odsetek kapitałowych, kar umownych oraz świadczeń zaległych, np. rat (por. wyr. SN z 7.5.1998 r., I PKN 88/98, OSNAPiUS 1999, Nr 9, poz. 306 – w wyroku tym wskazano, że głównym motywem przyznania wierzycielowi przywileju modyfikowania oczekiwanego przez dłużnika sposobu zarachowania wpłat jest wzgląd na okoliczność, że świadczenia, co do których wierzycielowi przyznano prawo decydowania o sposobie zarachowania, przedawniają się w krótszym czasie niż świadczenia główne – tak spóźnioną wypłatę składników należnego wynagrodzenia za pracę pracownik może zarachować w pierwszej kolejności na zaspokojenie zaległych odsetek związanych z długiem pracodawcy; wyr. SN z 8.3.2002 r., III CKN 548/00, OSNC 2003, Nr 5, poz. 60 z glosą apr. *M. Lemkowskiego*, MoP 2003, Nr 22, s. 1045; zob. też *P. Drapała*, Głosa do wyr. SN z 24.1.2002 r., III CKN 495/00, PS 2003, Nr 11–12, s. 153). Dłużnik może zatem wskazać, na który dług zalicza świadczenie, ale to wierzyciel decyduje, czy w ramach tego długu chce zaliczyć wpłatę na należności uboczne (por. wyr. SN z 24.1.2002 r., III CKN 495/00, OSNC 2002, Nr 11, poz. 143). Zasada ogólna znajduje zastosowanie także wówczas, gdy **dłużnik ma wobec wierzyciela tylko jeden dług**, złożony z należności głównej i odsetek (por. wyr. SN z 19.11.1998 r., III CKN 17/98, Legalis; z 24.1.2002 r., III CKN 495/00, OSNC 2002, Nr 11, poz. 143; z 7.4.2004 r., IV CK 211/03, Legalis; z 9.2.2005 r., II CK 433/04, Legalis; z 31.3.2006 r., IV CSK 132/05, Legalis), a także w przypadku świadczeń okresowych, np. czynszów należnych za kolejne okresy [tak SN w wyr. z 7.1.2009 r., II CSK 409/08, Legalis: „Świadczenie z tytułu stosunku najmu, polegające na płaceniu czynszu, to wiele świadczeń okresowych, z których każde wymagalne jest w innym terminie, (...). W rezultacie, każde z tych świadczeń stanowi odrębny dług (...). Dłużnik może zatem przy spełnieniu świadczenia wskazać, który dług (czynsz najmu za jaki okres) chce zaspokoić. To zaś, co przypada na poczet tego długu (za konkretnie wskazany okres), wierzyciel może zarachować na związane z tym konkretnym świadczeniem należności uboczne”; zob. też wyr. SN z 10.8.2005 r., I CK 140/05, Legalis]. **Wierzyciel nie jest zobowiązany informować dłużnika** o zaliczeniu spełnionego świadczenia na poczet należności z tytułu odsetek; nie jest także zobowiązany do wystawienia pokwitowania, z którego treści wynika, że dokonał takiego zaliczenia. Artykuł 462 § 1 KC daje dłużnikowi uprawnienie do żądania od wierzyciela pokwitowania, ale obowiązek wystawienia takiego pokwitowania powstaje dopiero po zgłoszeniu przez dłużnika takiego żądania (por. wyr. SN z 9.2.2005 r., II CK 433/04, Legalis; zob. też *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 856; por. *M. Lemkowski*, Głosa do wyr. SN z 8.3.2002 r. (III CKN 548/00, MoP 2003, Nr 22).

W orzecznictwie przyjęto, że **ustawowe odsetki za opóźnienie** w spełnieniu świadczenia pieniężnego, którego termin był oznaczony, stają się zaległą należnością uboczną bez potrzeby uprzedniego wezwania dłużnika do zapłaty tych odsetek (wyr. SN z 8.3.2002 r., III CKN 548/00, OSNC 2003, Nr 5, poz. 60).

3. **Sposób wyrażenia woli przez dłużnika.** Wola dłużnika w kwestii zarachowania wyrażona poprzez czynność prawną (tak *R. Kolano*, Zarachowanie, s. 28; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 855) może być wyrażona **w dowolny sposób**. Najczęściej dłużnik, spełniając świadczenie, wskazuje, który dług płaci. Może to uczynić także później, do chwili odebrania pokwitowania, w którym wierzyciel dokonał zarachowania. W wyr. z 16.2.2012 r. (IV CSK 233/11, Legalis), SN wskazał, że w przypadku spełnienia świadczenia odpowiadającego wysokością jednemu z dwóch świadczeń głównych można domniemywać – wobec braku innych okoliczności – że zamiarem dłużnika było zaspokojenie tego długu, który wysokością odpowiada spełnionemu świadczeniu. Również w przypadku, gdy wysokość spełnionego przez dłużnika świadczenia odpowiada wysokości sumie świadczeń głównych wynikających z różnych tytułów można domniemywać wolę dłużnika spełnienia tych świadczeń, a nie tylko jednego z nich wraz z należnościami ubocznymi. **3**

4. **Zarachowanie świadczenia przez wierzyciela.** Jeżeli dłużnik nie skorzystał z przysługującego mu uprawnienia, wierzyciel może zarachować świadczenie **wedle swojego uznania, jednakże tylko poprzez oświadczenie wyrażone w pokwitowaniu** (i to oświadczenie konstituuje czynność prawną dokonywaną przez wierzyciela, tak *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 856; zob. też *M. Lemkowski*, Głosa do wyr. SN z 8.3.2002 r., III CKN 548/00, MoP 2003, Nr 22, 1045). Jego decyzja staje się skuteczna dopiero wówczas, gdy **dłużnik przyjmie pokwitowanie** wierzyciela wskazujące kolejność zarachowania (por. wyr. SN z 24.6.2005 r., V CK 806/04, Legalis; przyjęcie pokwitowania traktuje się jako dorozumianą zgodę dłużnika na przedstawioną przez wierzyciela propozycję) – wówczas zostaje wyłączone uprawnienie dłużnika do decydowania o kolejności zapłaty (tak wyr. SA w Poznaniu z 23.5.2007 r., I ACa 224/07, niepubl.). Skoro zaś dłużnik przyjmuje pokwitowanie, które dokonuje określonego zarachowania odmiennego od wskazanego przez dłużnika, to należy przyjąć, że dłużnik zmodyfikował swoje pierwotne stanowisko. Dłużnik może natomiast **odmówić przyjęcia pokwitowania** i skorzystać ze swojego uprawnienia do zarachowania. **4**

Samo sporządzenie pokwitowania i **próba wręczenia go dłużnikowi** nie są wystarczające dla przyjęcia, że wierzyciel decyduje o sposobie zarachowania (por. *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 856; wyr. SA w Poznaniu z 11.10.2005 r., I ACa 746/05, OSA 2006, Nr 11, poz. 39, s. 21).

5. **Przyjęcie pokwitowania.** Jeżeli dłużnik, spełniając świadczenie, wskazał zaspokajany dług, a następnie nie odmówił przyjęcia pokwitowania wierzyciela, w którym ten ostatni zaliczył świadczenie na poczet innego długu, wówczas proponuje się uznać, że **dłużnik zgodził się na zaproponowany przez wierzyciela sposób zarachowania** (tak m.in. *R. Kolano*, Zarachowanie, s. 29; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC, 2010, III, s. 560; wyr. SN z 24.6.2005 r., V CK 806/04, Legalis; odmiennie jednak *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 856, który słusznie zwraca uwagę, że wcześniejsze zarachowanie prowadzi do wygaśnięcia długu, zatem brak jest przedmiotu ponownego zarachowania przez wierzyciela). To domniemanie może być obalone (tak *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 739). To samo odnoszone jest do przypadku przyjęcia przez dłużnika pokwitowania, w którym wierzyciel określił kolejność zarachowania odmiennie, niż to strony wcześniej uzgodniły. **5**

6. **Współdłużnicy solidarni.** Prawo wskazania zaspokajanego długu należy do dłużnika dokonującego zapłaty, wobec czego współdłużnicy solidarni poszczególnych długów względem tego samego wierzyciela nie mogą w ramach art. 375 § 1 KC domagać się **innego zarachowania zapłaty** (wyr. SN z 13.11.1973 r., II PR 287/73, BSN 1974, Nr 2, poz. 32). Co do sytuacji małżonków jako współdłużników zob. *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 857. **6**

7. **Brak oświadczeń stron.** W braku oświadczeń zarówno dłużnika, jak i wierzyciela (pomiędzy spełnieniem świadczenia przez dłużnika, który nie wskazał sposobu zarachowania, **7**

a wystawieniem przez wierzyciela pokwitowania winno zachodzić bezpośrednie następstwo czasowe; w przeciwnym wypadku należy przyjąć, że żadna ze stron nie skorzystała z możliwości wyboru sposobu zarchowania, por. wyr. SA w Poznaniu z 11.10.2005 r., I ACa 746/05, OSA 2006, Nr 11, poz. 39; wyr. SN z 27.11.2002 r., I CKN 133/00, niepubl.) spełnione świadczenie zalicza się **wedle zasad wskazanych w art. 451 § 3** (por. np. wyr. SN z 17.1.2007 r., II CSK 412/06, MoP 2007, Nr 4, s. 171; przy czym o tym, że dług jest najdawniej wymagalny, decyduje data powstania długu, a nie termin jego zapłaty – wyr. SN z 27.11.2002 r., I CKN 1331/00, Legalis). Jeżeli nie da się ich zastosować, przyjmuje się, że **spełnione świadczenie zalicza się na poczet wszystkich długów stosunkowo** (tak *J. Dąbrowa*, w: System, t. III, cz. 1, s. 736; *Czachórski* 2009, s. 311; *Radwański, Olejniczak*, 2010, s. 313; *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 739; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 857; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 561; wyr. SN z 27.11.2002 r., I CKN 1331/00, Legalis). Brak wskazania przez dłużnika, który dług chce zaspokoić, nie daje podstaw do przyjęcia, że jego wolą była zapłata długu przedawnionego przed nieprzedawnionymi (wyr. SN z 18.6.1957 r., I CR 456/56, OSPiKA 1958, Nr 9, poz. 228; tak też autorzy, cyt. *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 857, który wszakże wyraża pogląd odmienny, wskazując, że brak jest podstaw do wyłączenia zastosowania uregulowania art. 451).

Co do *ratio* uregulowania zob. wyr. SN z 17.1.2007 r., II CSK 412/06, OSNC 2008, Nr 1, poz. 15; wyr. SA w Poznaniu z 11.10.2005 r., I ACa 746/05, OSA 2006, Nr 11, poz. 39.

- 8. Wyłączenie stosowania art. 451.** Reguły interpretacyjne art. 451 nie znajdują zastosowania, jeżeli wierzyciel zaspokajany jest w **drodze egzekucji**, a nie przez dobrowolną zapłatę (por. post. SN z 14.1.1957 r., IV CR 589/55, PUG 1957, Nr 12, s. 462; PUG 1958, Nr 2, s. 75), albo **w postępowaniu upadłościowym**. Koszty egzekucyjne nie są należnością uboczną w rozumieniu art. 451 KC, lecz odrębnym długiem, który pozostaje w związku z podjęciem czynności egzekucyjnych (wyr. SN z 7.6.2002 r., IV CKN 1155/00, BSN 2003, Nr 2, s. 11). Zob. też *M. Glabas*, Sprzedaż nieruchomości z wolnej ręki po zmianie prawa upadłościowego, PS 1998, Nr 12; *M. Porzycki*, Umorzenie długów w postępowaniu upadłościowym, cz. 1, Pr.Bank. 2006, Nr 6; *Z. Woźniak*, Podział sum uzyskanych ze zbycia rzeczy obciążonych rzeczowo w postępowaniu upadłościowym, PPH 2005, Nr 3. Przepis art. 451 znajduje natomiast zastosowanie wówczas, gdy dłużnik spełnia za zgodą wierzyciela **świadczenie zastępcze**, którego wartość nie odpowiada wartości pierwotnego zobowiązania (por. wyr. SN z 15.9.2005 r., II CK 68/05, Legalis).

Art. 452. [Świadczenie do rąk nieuprawnionego]

Jeżeli świadczenie zostało spełnione do rąk osoby nie uprawnionej do jego przyjęcia, a przyjęcie świadczenia nie zostało potwierdzone przez wierzyciela, dłużnik jest zwolniony w takim zakresie, w jakim wierzyciel ze świadczenia skorzystał. Przepis ten stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy świadczenie zostało spełnione do rąk wierzyciela, który był niezdolny do jego przyjęcia.

- 1. 1. Uprawnieni do odbioru świadczenia.** Osobą uprawnioną do odbioru świadczenia jest **wierzyciel lub odpowiednio umocowana osoba** działająca w jego imieniu (przedstawiciel ustawowy, pełnomocnik, zastępca wierzyciela działający z urzędu, np. komornik; jednakże przekazanie wierzycielowi przez komornika kwot ściągniętych od dłużnika w wyniku uznanej za bezprawną egzekucji nie może spowodować zmniejszenia lub wygaśnięcia zadłużenia dłużnika; skutek taki może mieć tylko egzekucja, której prawna skuteczność nie została podważona, tak wyr. SN z 10.2.2010 r., V CSK 272/09, Legalis; zob. też *J. M. Kondek*, Spełnienie świadczenia do rąk nieuprawnionego w wyniku postępowania egzekucyjnego, PPH 2008, Nr 12), zdolni do dokonania odbioru (w zależności od okoliczności w grę wchodzi zdolność do czynności prawnych bądź zdolność „czysto faktyczna”, por. *Czachórski* 2009, s. 313; *A. Rembéliński*, w: Komentarz, 1989, t. I, s. 458; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC, 2010, III, s. 562). Jeżeli świadczenie zostanie spełnione do rąk innej osoby bądź też uprawnionej, ale niemającej należytej zdolności do odbioru, **zobowiązanie nie jest wykonane** z wszystkimi wynikającymi stąd konsekwencjami (por. np. wyr. SN z 5.6.1997 r., II CKN 195/97, Legalis; z 13.8.2008 r., I CSK 78/08, Legalis), i to niezależnie od tego, czy dłużnik działał w dobrej, czy w złej wierze.

Wyjątki od tej zasady uzasadnione są bądź szczególną potrzebą ochrony dobrej wiary dłużnika (jak np. art. 103 i 512 KC), bądź brakiem potrzeby ochrony wierzyciela (jak np. art. 452). Zob. też *K. Oplustil*, Skutki wypłaty wkładu osobie nieuprawnionej. Uwagi na tle nowej ustawy o ochronie niektórych praw konsumentów, Pr.Bank. 2000, Nr 11; wyr. SN z 27.4.2001 r., III CKN 368/00, OSNC 2002, Nr 1, poz. 8 („Operator, który wie, że z telefonu korzysta osoba nieuprawniona, nie wykonuje swego zobowiązania wynikającego z umowy o świadczenie usługi telefonicznej”).

2. **Spełnienie świadczenia do rąk osoby nieuprawnionej.** Jeżeli dłużnik spełnił świadczenie do rąk osoby nieuprawnionej, może żądać zwrotu **na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu** (por. art. 410 KC). Wobec wierzyciela obowiązany jest on natomiast nadal do spełnienia świadczenia, chyba że zachodzi któraś ze wskazanych w art. 452 okoliczności zwalniających dłużnika (por. też *P. Machnikowski*, Glosa do wyr. SN z 22.11.2002 r., IV CKN 1526/00, OSP 2003, Nr 12, poz. 159; zob. *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 858).

3. **Świadczenie z zastrzeżeniem zwrotu.** Dłużnik, który nie wie, czy osoba, której chce zaoferować świadczenie, jest uprawniona do odbioru, może spełnić świadczenie z zastrzeżeniem zwrotu (por. art. 411 pkt 1 KC). Wierzyciel, nie narażając się na zarzut zwłoki, **nie może odmówić przyjęcia** tak zaoferowanego świadczenia (tak też *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 858). Dłużnik może także złożyć przedmiot świadczenia do **depozytu sądowego** (por. *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 563).

4. **Niezdolność do przyjęcia świadczenia.** Wierzyciel jest niezdolny do przyjęcia świadczenia nie tylko wtedy, gdy **brak mu odpowiedniej zdolności do czynności prawnych**, ale także wówczas, gdy jego „niezdolność” ma charakter faktyczny (np. choroba prowadząca do stanu braku świadomości; por. *A. Szpunar*, Charakter prawny wykonania zobowiązania, Rej. 1998, Nr 5). Zdolność wierzyciela do czynności prawnych nie ma znaczenia wówczas, gdy wykonanie zobowiązania jest aktem czysto faktycznym albo też polega na zaniechaniu (tak też *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 741).

5. **Zwolnienie dłużnika z zobowiązania.** Zgodnie z art. 452 dłużnik zwolniony jest z zobowiązania mimo spełnienia do rąk osoby nieuprawnionej (bądź wierzyciela niezdolnego do odbioru), jeżeli wierzyciel (lub jego przedstawiciel ustawowy) **potwierdził przyjęcie świadczenia** (co można uznać za udzielenie *ex post* upoważnienia do odbioru). Potwierdzenie może nastąpić w dowolny sposób, chociaż oczywiście ze względów dowodowych najlepiej jest, jeżeli wierzyciel wystawi dokument pokwitowania. Mimo braku potwierdzenia dłużnik **jest zwolniony w takim zakresie, w jakim wierzyciel ze świadczenia skorzystał** (przez co należy rozumieć zarówno zwiększenie aktywów, jak i zmniejszenie pasywów; por. np. wyr. SN z 21.3.1997 r., II CKN 55/97, Legalis). Ciężar dowodu, co do przesłanki potwierdzenia lub skorzystania, spoczywa na dłużniku. Zob. też wyr. SA w Białymstoku z 3.7.2003 r. (I ACa 350/03, OSAB 2003, Nr 4, poz. 8).

6. **Orzecznictwo.** W wyroku z 5.1.2011 r. (III CSK 119/10, Legalis), SN wskazał, że „jeżeli wierzyciel ma wiedzę o spełnieniu świadczenia do rąk osoby nieuprawnionej i jest to wynikiem uzgodnień pomiędzy wierzycielem, dłużnikiem i osobą nieuprawnioną, to mimo iż w świetle postanowień umowy łączącej wierzyciela i dłużnika nie dochodzi do zmiany umownego sposobu spełnienia świadczenia, wierzyciel, w świetle zasad współżycia społecznego tj. zasady uczciwego obrotu i zaufania do kontrahenta umowy, nie może powoływać się następnie na negatywne konsekwencje, które mogą (lecz nie muszą) wynikać z takiego sposobu spełnienia świadczenia”.

Art. 453. [Świadczenie zamiast wykonania]

Jeżeli dłużnik w celu zwolnienia się z zobowiązania spełnia za zgodą wierzyciela inne świadczenie, zobowiązanie wygasa. Jednakże gdy przedmiot świadczenia ma wady, dłużnik obowiązany jest do rękojmi według przepisów o rękojmi przy sprzedaży.

1. **Zmiana przedmiotu świadczenia.** Prawidłowe wykonanie zobowiązania przez dłużnika może nastąpić jedynie przez **świadczenie określone w treści zobowiązania**. Wierzyciel nie

jest więc zobowiązany do przyjęcia innego świadczenia niż określone treścią zobowiązania, chociażby nie różniło się ono znacznie od świadczenia zaoferowanego. Niekiedy jednak dojść może do **zmiany przedmiotu świadczenia**. Jeden z przypadków takiej zmiany (tzw. *datio in solutum*; świadczenie w miejsce wypełnienia) uregulowano w art. 453. Zob. *P. Drapała*, Świadczenie w miejsce wykonania (*datio in solutum*), PiP 2003, Nr 12; *D. Celiński*, Konstrukcja *datio in solutum* w praktyce notarialnej, Rej. 2006, Nr 4; *M. Kučka*, Glosa do wyr. SN z 3.7.2008 r. (IV CSK 149/08, Rej. 2010, Nr 1).

- 2 **2. Świadczenie w miejsce wypełnienia.** Świadczenie w miejsce wypełnienia, prowadzące do wygaśnięcia jakiegokolwiek zobowiązania (co do wyjątków zob. *P. Drapała*, Świadczenie) z zaspokojeniem wierzyciela, bądź jego części (tak *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 859; wyr. SN z 15.9.2005 r., II CK 68/05, Legalis), ma miejsce wówczas, gdy pomiędzy stronami zawarta zostaje **ważna** (por. wyr. SN z 20.3.2003 r., III CKN 804/00, Legalis) **odpłatna umowa rozporządzająca – pactum de in solutum dando** (por. *J. Dąbrowa*, w: System, t. III, cz. 1, s. 852; *P. Drapała*, Świadczenie; zob. jednak *M. Pyziak-Szafnicka*, w: System PrPryw, t. 6, 2009, s. 1077), **przysparzająca i kauzalna** (*solvendi causa* por. *P. Drapała*, Świadczenie). Według tej umowy **dłużnik spełni świadczenie inne** niż określone treścią zobowiązania [przy czym jest całkowicie obojętne, na ile to świadczenie jest „inne”, byleby jego spełnienie nastąpiło w chwili zawarcia umowy; zob. np. wyr. SN z 3.7.2008 r. (IV CSK 149/08, OSNC 2009, Nr 1, poz. 17) – przeniesienie własności nieruchomości przez pożyczkobiorcę w celu zwolnienia się z długu wynikającego z umowy pożyczki; por. też glosa *A. Sylwestrzak*, GSP Prz.Orz. 2009, Nr 3, s. 49. *P. Drapała*, Świadczenie, zauważa, że nie jest wystarczająca „modyfikacja pierwotnego świadczenia”, jednakże nie wskazuje kryterium odróżnienia „modyfikacji” świadczenia od „innego” świadczenia; co do wręczenia czeku w miejsce zapłaty gotówką zob. *A. Szpunar*, O zapłacie dokonanej za pomocą czeku, PS 1993, Nr 3; *J. P. Naworski*, Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego z umów wzajemnych (wybrane zagadnienia), PUG 1991, Nr 11–12; co do wydania weksla zob. orz. SN z 29.4.1946 r. (C III 932/45, OSN(C) 1948, Nr II, poz. 32); ponadto glosa *M. H. Kosińskiego* do uchw. SN z 13.11.1975 r. (IV PZP 9/75, OSPiKA 1977, Nr 5, poz. 95); co do zmiany waluty w ramach świadczenia pieniężnego zob. wyr. SN z 8.2.2002 r. (II CKN 671/00, OSNC 2002, Nr 12, poz. 158); wyr. SN z 18.1.2001 r. (V CKN 1840/00, OSNC 2001, Nr 7–8, poz. 114, z glosą *K. Zagrobelnego*, OSP 2003, Nr 4, poz. 50); krytycznie *P. Drapała*, Świadczenie], zaś **wierzyciel takie świadczenie przyjmie** (zobowiązanie wygasa tylko wówczas, gdy umowie stron towarzyszy rzeczywiste spełnienie świadczenia przez dłużnika; sama umowa o zmianie przedmiotu świadczenia może ewentualnie prowadzić do odnowienia – zob. art. 506; por. też orz. SN z 29.4.1946 r., C III 934/45, OSN(C) 1948, Nr II, poz. 32; *M. Dworak*, Niektóre przypadki wygaśnięcia zobowiązań, Rej. 1993, Nr 10; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 859; *M. Kučka*, Glosa do wyr. SN z 3.7.2008 r., IV CSK 149/08, Rej. 2010, Nr 1; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 564; *M. Pyziak-Szafnicka*, w: System PrPryw, t. 6, 2009 s. 1074; odmiennie *P. Drapała*, Świadczenie, który odmawia – wbrew literalnemu brzmieniu przepisu art. 453 – uznania realnego charakteru umowy o *datio in solutum*; według tego autora oddzielić trzeba element umowy o *datio in solutum*, która jest źródłem upoważnienia przemiennego po stronie dłużnika, od spełnienia przewidzianego w niej świadczenia – czynności wykonawczej; konsekwentnie też w ujęciu tego autora umowa o *datio in solutum* niepołączona ze spełnieniem świadczenia nie może być uznana za odnowienie).

Szczególnym przypadkiem świadczenia w miejsce wykonania jest **przelew wierzytelności w miejsce wykonania** (*cessio in solutum*), zob. *P. Drapała*, Świadczenie; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 859; wyr. SN z 17.10.2008 r. (I CSK 100/08, MoP 2010, Nr 4, s. 229), w którym podkreślono, że przelew przez dłużnika na wierzyciela „dla rozliczenia się” wierzytelności przysługującej dłużnikowi względem osoby trzeciej nie stanowi w razie wątpliwości – z przyczyn analogicznych do leżących u podstaw rozwiązania przewidzianego w art. 506 § 2 KC – świadczenia w miejsce wykonania (zob. też *P. Drapała*, Glosa do wyr. SN z 17.10.2008 r., I CSK 100/08, OSP 2010, Nr 3, poz. 31).

3. **Udział osoby trzeciej.** O dopuszczalności świadczenia w miejsce wykonania z udziałem 3 osoby trzeciej (osoba trzecia spełnia za zgodą wierzyciela inne świadczenie, niż miał wykonać dłużnik) zob. *P. Drapała*, Świadczenie; *D. Celiński*, Konstrukcja.

4. **Umowa o przeпаdek.** Co do oceny w świetle art. 453 tzw. umowy o przeпаdek zob. 4 *A. Roman*, Umowa o przeпаdek na tle ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, Rej. 1998, Nr 9; *P. Drapała*, Świadczenie.

5. **Skutek świadczenia w miejsce wypełnienia.** Skutkiem świadczenia w miejsce wypełnienia 5 jest **wygaśnięcie tego zobowiązania**, z którego wynikał obowiązek świadczenia „zastąpionego” przez dłużnika w warunkach określonych w art. 453. Nie ma ono natomiast oczywiście wpływu na ewentualnie istniejące **wzajemne zobowiązanie wierzyciela** (*P. Drapała*, Świadczenie, mylnie utożsamia zobowiązanie będące stosunkiem prawnym z umową wzajemną będącą źródłem dwóch „przeciwstawnych” zobowiązań). Spełnienie świadczenia zastępczego może też prowadzić do częściowego wykonania zobowiązania, jeżeli strony tak postanowiły (por. wyr. SN z 15.9.2005 r., II CK 68/05, Legalis; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 859).

6. **Nadwyżka.** Słuszne jest spostrzeżenie, że w przypadku, w którym wartość świadczenia 6 spełnionego przez dłużnika przewyższa wartość świadczenia pierwotnego, **nadwyżka podlega zwrotowi** na rzecz dłużnika tylko wówczas, gdy strony wyraźnie tak postanowiły (*P. Drapała*, Świadczenie; według wyr. SN z 15.9.2005 r., II CK 68/05, Legalis, w sytuacji gdy wartość spełnionego świadczenia zastępczego nie odpowiada wartości pierwotnego zobowiązania, wartości tych prac może być zaliczona na poczet zobowiązania stosownie do reguł określonych w art. 451 KC); co do sytuacji odwrotnej zob. wyr. SA w Poznaniu z 15.2.2006 r. (I ACa 1235/05, niepubl.).

7. **Wady przedmiotu świadczenia.** Jeżeli przedmiot spełnionego świadczenia miał wady, 7 **zobowiązanie mimo to wygasa** (zatem wierzyciel nie może domagać się spełnienia pierwotnego świadczenia), ale dłużnik ponosi **odpowiedzialność za wady według odpowiednio stosowanych** (*P. Drapała*, Świadczenie) **przepisów o rękojmi przy sprzedaży** (zob. art. 556 i nast.), jeżeli przepisy te mogą znaleźć zastosowanie ze względu na przedmiot świadczenia (według wyr. SN z 17.4.2002 r., IV CKN 985/00, OSP 2003, Nr 8, poz. 97 z głosem częściowo kryt. *P. Drapały*, przepisy o rękojmi mają zastosowanie także wówczas, gdy przedmiotem nowego świadczenia jest wierzycielność), a strony nie dokonały w umowie o *datio in solutum* modyfikacji reżimu tej odpowiedzialności (w granicach wskazanych w art. 558 § 1 KC).

Zakres zastosowania przepisów o rękojmi jest sporny: według *P. Drapały*, (Świadczenie) wierzyciel nie może domagać się usunięcia wady, ani wydania rzeczy wolnej od wad, gdyż roszczenia te są ściśle związane ze stosunkiem sprzedaży, może natomiast odstąpić od umowy albo obniżyć cenę; odmiennie, jak się wydaje słusznie *M. Pyziak-Szafnicka* (w: System PrPryw, t. 6, 2009, s. 1088), która dopuszcza – w zależności od okoliczności – możliwość skorzystania przez wierzyciela z uprawnienia do żądania wydanie rzeczy wolnej od wad albo usunięcie wady.

Podstawą tej odpowiedzialności jest **przepis ustawy**, a nie utrzymane w mocy, w odpowiedniej części, zobowiązanie dotychczasowe (tak jednak *K. Zawada*, Umowy przenoszące wierzycielność, cz. 2, Rej. 1992, Nr 1). *P. Drapała* (Świadczenie) wskazuje na przypadki, w których wyłączone bądź ograniczone będzie stosowanie przepisów o rękojmi, ze względu na stosunek prawny, który był źródłem zobowiązania.

Jeżeli wierzyciel skorzysta z przysługującego mu na podstawie przepisów o rękojmi uprawnienia do **odstąpienia od umowy**, wówczas reaktywuje się pierwotne zobowiązanie dłużnika (tak *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 742; tamże propozycja analogicznego zastosowania art. 560 § 3 KC, uzasadniającego żądanie przez wierzyciela, w miejsce żądania obniżenia ceny, że zobowiązanie wygasło tylko częściowo; zob. też *P. Drapała*, Świadczenie; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 860).

8. **Sprzedaż konsumencka.** Brak jest podstaw do stosowania – w przypadku *datio in solutum* 8 – przepisów ustawy z 27.7.2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. Nr 141, poz. 1176 ze zm.; tak *P. Drapała*, Świadczenie; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 566; odmiennie *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 860).

Art. 454. [Miejsce spełnienia]

§ 1. Jeżeli miejsce spełnienia świadczenia nie jest oznaczone ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione w miejscu, gdzie w chwili powstania zobowiązania dłużnik miał zamieszkanie lub siedzibę. Jednakże świadczenie pieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania lub w siedzibie wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia; jeżeli wierzyciel zmienił miejsce zamieszkania lub siedzibę po powstaniu zobowiązania, ponosi spowodowaną przez tę zmianę nadwyżkę kosztów przesłania.

§ 2. Jeżeli zobowiązanie ma związek z przedsiębiorstwem dłużnika lub wierzyciela, o miejscu spełnienia świadczenia rozstrzyga siedziba przedsiębiorstwa.

1. **1. Obowiązek spełnienia świadczenia w miejscu wykonania.** Prawidłowe wykonanie zobowiązania przez dłużnika może nastąpić jedynie przez spełnienie świadczenia (zarówno głównego, jak i świadczeń ubocznych) w **należyтым miejscu, będącym miejscem wykonania zobowiązania** (por. np. wyr. SA w Lublinie z 28.2.1991 r., I ACr 20/91, OSA 1992, Nr 3, poz. 23). Świadczenie w innym miejscu, za zgodą wierzyciela, może być uznane, w zależności od okoliczności, za *datio in solutum* (por. *T. Pajor*, Odpowiedzialność dłużnika za niewykonanie zobowiązania, Warszawa 1982, s. 116). W przypadku braku takiej zgody świadczenie spełnione jest nienależycie, wierzyciel może nie odebrać świadczenia i wówczas dłużnik popadnie w zwłokę. Dojść może także – w zależności od okoliczności – do niewykonania zobowiązania.
2. **2. Miejsce wykonania zobowiązania niepieniężnego.** Dłużnik powinien spełnić świadczenie w miejscu **oznaczonym w treści zobowiązania** (określonej ustawą lub czynnością prawną) bądź **wynikającym z jego właściwości**. Jeżeli brak takiego oznaczenia, miejscem spełnienia świadczenia niepieniężnego jest miejsce, **w którym dłużnik w chwili powstania zobowiązania miał swoje miejsce zamieszkania lub siedzibę** (zob. odpowiednio art. 25 i nast. KC, art. 41 KC, przy czym na tle art. 454 chodzi o miejsce zamieszkania lub siedziby rozumiane jako konkretny adres) lub, jeżeli zobowiązanie miało związek z przedsiębiorstwem dłużnika, i tylko wtedy, miejsce siedziby przedsiębiorstwa (zob. *J. Jacyszyn*, Miejsce wykonania świadczenia, MoP 1994, Nr 2). Dłużnik, który nie ma miejsca zamieszkania lub siedziby, powinien spełnić świadczenie w miejscu pobytu.
3. **3. Zobowiązania wynikające z papierów wartościowych.** W przypadku zobowiązań wynikających z papierów wartościowych wierzyciel musi **zgłosić się do dłużnika** i przedstawić dokument do zapłaty, a dłużnik jest zobowiązany do świadczenia za zwrotem dokumentu (por. *A. Szpunar*, Uwagi o papierach wartościowych na okaziciela, PPH 1993, Nr 14; *tenże*, Sądowe dochodzenie roszczeń z weksla, Rej. 1995, Nr 5; ponadto *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 570).
4. **4. Miejsce wykonania zobowiązania pieniężnego.** W wypadku świadczeń pieniężnych, jeżeli nic innego nie wynika z treści zobowiązania („właściwości zobowiązania” nie odgrywają tu istotnej roli, por. *L. Stecki*, Opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych, Poznań 1970, s. 10; uchw. SN z 14.2.2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002, Nr 11, poz. 131; przeciwnie *J. P. Naworski*, Zobowiązania pieniężne w obrocie gospodarczym, MoP 1994, Nr 6, który oznaczenie miejsca wykonania świadczenia pieniężnego w obrocie bezgotówkowym uzasadnia „właściwościami zobowiązania”), dłużnik powinien spełnić świadczenie **w miejscu zamieszkania (siedziby lub siedziby przedsiębiorstwa) wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia** (por. post. SN z 8.11.1991 r., II CO 16/91, OSNCPiUS 1993, Nr 3, poz. 40; decyzja SKO w Krakowie z 23.5.1995 r., KO 354/95/L, OSS 1995, Nr 3, poz. 87; *L. Stecki*, Opóźnienie, s. 14 i nast.), bądź w miejscu jego pobytu (tak też np. *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 568). Skutkiem zmiany tego miejsca po powstaniu zobowiązania jest **obciążenie wierzyciela wywołaną przez to nadwyżką kosztów**, jednakże dłużnik musi ustalić aktualne miejsce zamieszkania (siedziby) wierzyciela (por. wyr. SN z 5.1.2001 r., V CKN 185/00, Legalis). W razie **przelewu wiarytelności** dłużnik powinien dokonać zapłaty w miejscu zamieszkania (siedziby) nabywcy wiarytelności w chwili spełnienia świadczenia (uchw. SN z 14.2.2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002, Nr 11, poz. 131; *G. Filcek*, Spór dłużnika z cesjonariuszem o sąd miejscowo właściwy do dochodzenia świadczeń pieniężnych nabytych w drodze przelewu

wierzytelności, PS 2001, Nr 10). Wierzyciel ponosi odpowiedzialność za podanie dłużnikowi nieprawdziwych lub tylko niepełnych danych co do jego miejsca zamieszkania czy siedziby (por. wyr. SN z 13.9.1985 r., IV CR 225/85, OSNC 1986, Nr 9, poz. 143). Jednakże cesjonariusz nie ma uprawnienia do jednostronnego wiążącego wskazania swojego rachunku bankowego jako miejsca zapłaty, nawet wówczas kiedy umowa z cedentem przyjmowała, że zapłata nastąpi na rachunek bankowy cedenta (tak wyr. SA w Poznaniu z 14.10.2003 r., I ACa 842/03, OSA 2005, Nr 3, poz. 15).

5. **Świadczenie związane z przedsiębiorstwem.** Ogólne zasady co do miejsca spełnienia (miejsce zamieszkania/siedziby dłużnika albo wierzyciela) **nie ulegają zmianie**, jeżeli świadczenie ma związek z przedsiębiorstwem drugiej strony: świadczenie pieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania (siedziby) wierzyciela, chociażby było ono związane z przedsiębiorstwem dłużnika; świadczenie niepieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania (siedziby) dłużnika, chociażby było ono związane z przedsiębiorstwem wierzyciela (por. *T. Wiśniewski*, w: *Komentarz 2011*, I, s. 743; zob. też wyr. SN z 8.11.1991 r., II CO 16/91, OSNCP 1993, Nr 3, poz. 40).

6. **Dług oddawczy i odbiorczy.** Przyjmuje się powszechnie (por. *L. Stecki*, *Opóźnienie*, s. 18 i nast.; *J. Dąbrowa*, w: *System*, t. III, cz. 1, s. 738; *Czachórski 2009*, s. 314; *Radwański, Olejniczak 2010*, s. 313; *A. Orłowska*, *Głosa do wyr. NSA z 25.11.1998 r.*, III SA 1714/97, MoP 1999, Nr 9, s. 45), że jeżeli strony nie umówiły się inaczej, **dług pieniężny jest tzw. długiem oddawczym**, co oznacza, że dłużnik powinien dostarczyć przedmiot świadczenia wierzycielowi na swój koszt i ryzyko. On także powinien ustalić miejsce zamieszkania (siedziby) wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia. **Dług niepieniężny jest natomiast tzw. długiem odbiorczym**: wierzyciel powinien zgłosić się u dłużnika celem odebrania, na swój koszt i ryzyko, przedmiotu świadczenia.

7. **Oznaczenie długu** jako oddawczego lub odbiorczego ma znaczenie w kwestii zachowania 7 terminu spełnienia świadczenia, zob. art. 455.

8. **Miejsce wykonania i miejsce świadczenia.** W doktrynie odróżnia się, obok miejsca 8 wykonania zobowiązania, także **miejsce świadczenia** (por. *J. Dąbrowa*, w: *System*, t. III, cz. 1, s. 738). To ostatnie oznacza miejsce, w którym dłużnik dopełnia ze swej strony wszystkiego, co jest niezbędne dla należytego spełnienia świadczenia. Miejsce wykonania zaś to miejsce, gdzie następuje zaspokojenie interesu wierzyciela. To rozróżnienie nabiera znaczenia wówczas, gdy miejsca te nie pokrywają się (np. dłużnik wysłał z określonego miejsca kwotę pieniężną – miejsce świadczenia – do miejsca zamieszkania wierzyciela – miejsce wykonania). Pojawiające się wówczas pytanie, w którym z tych miejsc nastąpiło wykonanie zobowiązania, należy z reguły rozstrzygać **na korzyść miejsca zaspokojenia interesu wierzyciela** (jako że tam w istocie rzeczy świadczenie zostało spełnione, por. art. 544 KC, orz. cyt. *J. Dąbrowa*, w: *System*, t. III, cz. 1, s. 379; *T. Pajor*, *Odpowiedzialność dłużnika*, s. 67; także *L. Stecki*, *Opóźnienie*, s. 19; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, *Komentarz KC 2010*, III, s. 566).

9. **Obrot bezgotówkowy.** W konsekwencji np. w obrocie bezgotówkowym (świadczenie 9 spełniane w tym obrocie jest także świadczeniem pieniężnym, bo przepisy KC nie rozróżniają świadczeń pieniężnych gotówkowych i bezgotówkowych, por. np. *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, *Komentarz KC*, 2010, III, s. 570) **miejszem wykonania jest miejsce, w którym znajduje się rachunek bankowy wierzyciela**, a nie miejsce zamieszkania (siedziby) wierzyciela lub miejsce, w którym nastąpiło obciążenie rachunku dłużnika, por. wyr. SN z 8.11.1989 r. (III CRN 345/89, Pal. 1992, Nr 1–2, s. 88 z glosą *J. P. Naworskiego*); post. SN z 3.12.1987 r. (II CZ 162/87, Legalis); uchw. SN z 20.11.1992 r. (III CZP 138/92, OSNC 1993, Nr 6, poz. 96); z 4.1.1995 r. (III CZP 164/94, OSNC 1995, Nr 4, poz. 62); wyr. SA w Lublinie z 28.2.1991 r. (I ACr 20/91, OSA 1992, Nr 3, poz. 23); ponadto *A. Chłopecki*, *Zagadnienia prawne rozliczeń bankowych*, Gl. 1996, Nr 11; *A. Socha*, *Bankowe rozliczenia pieniężne a świadczenia pieniężne*, R.Pr. 2000, Nr 2; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, *Komentarz KC 2010*, III, s. 570. Ponadto w uchw. SN z 25.6.2003 r. (III CZP 28/03, OSNC 2004, Nr 5, poz. 71); także w uchw. SN z 14.2.2002 r. (III CZP 81/01, OSNC 2002, Nr 11, poz. 131), podkreśla się, że uznanie siedziby banku prowadzącego

rachunek wierzyciela za miejsce spełnienia świadczenia pieniężnego jest dopuszczalne tylko w tych wypadkach, w których obie strony wyraziły zgodę na zapłatę na określony rachunek wierzyciela, zatem samo wskazanie dłużnikowi przez wierzyciela rachunku bankowego, na który ma zapłacić (np. w fakturze), nie rozstrzyga o miejscu spełnienia świadczenia (zob. *K. Korzan*, Miejsce i termin zapłaty w pozaegzekucyjnym wykonaniu zobowiązania, R.Pr. 1993, Nr 4; *P. Babiarz*, Spełnienie świadczenia w obrocie bankowym. Praktyka, MoP 2002, Nr 2). Dłużnik zatem ponosi **ryzyko przypadkowej utraty wysłanych wierzycielowi pieniędzy** (tak orz. SN z 23.2.1954 r., I CR 147/54, OSNCK 1955, Nr 1, poz. 8; zob. też wyr. SA w Lublinie z 28.2.1991 r., I ACr 20/91, OSA 1992, Nr 3, poz. 23), niezależnie od tego, w jaki sposób spełniał świadczenie (osobiście, za pośrednictwem osoby trzeciej, wyspecjalizowanego przedsiębiorcy itd.). Jednakże skutki podania przez wierzyciela niewłaściwego adresu czy niepoinformowania dłużnika o zmianie miejsca zamieszkania obciążają wierzyciela (tak wyr. SN z 13.9.1985 r., IV CR 225/85, OSNC 1986, Nr 9, poz. 143).

Co do zastosowania uregulowania art. 22 SwDzGospU zob. *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 861; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC, 2010, III, s. 572.

Co do miejsca płatności **sumy wekslowej** zob. art. 1 pkt 5, art. 87 i 101 pkt 4 PrWeksl, por. uchw. SN z 14.2.2002 r., III CZP 81/01, OSNC 2002, Nr 11, poz. 131; uchw. SN z 20.11.1992 r., III CZP 138/92, OSNCP 1993, Nr 6, poz. 96.

10. Świadczenia z umowy wzajemnej. Świadczenia z umowy wzajemnej powinny być – co do zasady – spełnione równocześnie (por. art. 488 § 1 KC), co oznacza także **spełnienie w tym samym miejscu** („z ręki do ręki”). Jeżeli zatem w umowie wzajemnej oznaczono tylko miejsce spełnienia jednego ze świadczeń (albo takie miejsce wynika z właściwości zobowiązania), wówczas, w braku odmiennych wskazówek, świadczenie wzajemne powinno być spełnione w tym samym miejscu (por. *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 745).

11. Miejsce wykonania w przepisie art. 34 KPC. Co do oznaczenia miejsca wykonania zobowiązania na użytek art. 34 KPC zob. post. SN z 8.11.1991 r. (II CO 16/91, OSNCPiUS 1993, Nr 3, poz. 40); uchw. SN z 14.2.2002 r. (III CZP 81/01, OSNC 2002, Nr 11, poz. 131). Zob. też wyr. SA w Poznaniu z 14.10.2003 r. (I ACa 842/03, OSA 2005, Nr 3, poz. 15); post. SA w Katowicach z 17.6.1992 r. (I ACz 268/92, OSA 1993, Nr 1, poz. 3). Ponadto np. *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 567.

Art. 455. [Termin]

Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania.

- 1. Zobowiązania terminowe i bezterminowe.** Przepis art. 455 uzasadnia podział zobowiązań na terminowe oraz bezterminowe. **Zobowiązania terminowe** to takie, w których termin spełnienia świadczenia jest oznaczony przez strony albo ustawę lub wynika z właściwości zobowiązania. **Zobowiązania bezterminowe** to zaś takie, których termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony.
- 2. Oznaczenie terminu spełnienia świadczenia.** Prawidłowe wykonanie zobowiązania przez dłużnika może nastąpić jedynie przez spełnienie świadczenia w całości we właściwym czasie. Termin spełnienia świadczenia **może być określony ściśle** (data lub inne oznaczenie dnia) lub **przez wskazanie zdarzenia**, które musi w przyszłości nastąpić (zobowiązanie terminowe). W zobowiązaniu terminowym termin może być oznaczony przez **ustawę, umowę stron lub może wynikać z właściwości zobowiązania** (por. np. wyr. SN z 20.4.1964 r., I PR 271/62, OSNC 1965, Nr 4, poz. 68; wyr. SA w Warszawie z 10.12.1996 r., I ACa 38/96, OSA w Warszawie 1997, Nr 3, poz. 26; zob. też *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 745; *P. Babiarz*, Spełnienie świadczenia w obrocie bankowym, MoP 2002, Nr 2; *M. Lemkowski*, Głosa do wyr. SN z 8.3.2002 r., III CKN 548/00, MoP 2003, Nr 22, s. 1045; *M. Kłaskala*, Wykonanie zobowiązania z umowy deweloperskiej, Rej. 2003, Nr 3) albo z **orzeczenia właściwego organu** (wyr. SN z 29.1.1997 r., I CKU 60/96, MoP – Zestawienie Tez 1999, Nr 3, poz. 31; z 21.11.1997 r., I CKU 150/97, MoP

– Zestawienie Tez 1999, Nr 3, poz. 29; z 2.6.2000 r., II CKN 501/99, niepubl.). Oznaczenie terminu może być pozostawione także **tylko woli dłużnika** (tak A. Rembéliński, w: Komentarz 1989, t. I, s. 461; M. Piekarski, w: Komentarz 1972, t. 2, s. 1139; K. Zagrobelny, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 862; wyr. SA w Łodzi z 2.4.1993 r., I ACr 121/93, OSA 1994, Nr 3, poz. 16). Chodzi tu zwłaszcza o przypadek, gdy strony wskazały, że dłużnik obowiązany jest spełnić świadczenie wtedy, kiedy będzie mógł to uczynić, gdy będzie posiadał stosowne środki niezbędne do spełnienia świadczenia (por. Z. Gawlik, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 574). Moment wykonania świadczenia zależy zatem tylko od możliwości dłużnika, jednakże weryfikowalnych w przypadku sporu.

Co do sposobu obliczania terminów zob. art. 110 i nast.

3. Egzekucja z rachunku bankowego. Jeżeli komornik prowadzi egzekucję z rachunku 3 bankowego dłużnika, spełnienie świadczenia na rzecz wierzyciela następuje w chwili **uznania rachunku bankowego komornika** (wyr. SN z 6.7.1999 r., II CKN 394/98, OSNC 2000, Nr 2, poz. 30).

4. Obowiązek spełnienia świadczenia, którego termin nie został ściśle oznaczony, zależy 4 niekiedy od **wypowiedzenia przez jedną ze stron**. Jego następstwem jest wyznaczenie terminu wykonania zobowiązania (por. np. art. 673, 723 KC).

5. Zobowiązanie bezterminowe. Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani 5 też nie wynika z właściwości zobowiązania (zobowiązanie bezterminowe), **dłużnik powinien spełnić świadczenie niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela do spełnienia** (por. np. J. P. Naworski, Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego z umów wzajemnych, PUG 1991, Nr 11–12). Z chwilą wezwania zobowiązanie dotychczas bezterminowe przekształca się w zobowiązanie terminowe, a na dłużniku spoczywa obowiązek niezwłocznego spełnienia świadczenia (por. też wyr. SA w Katowicach z 21.11.1995 r., I ACr 592/95, OSA 1996, Nr 10, poz. 48; M. Lemkowski, Glosa do wyr. SN z 8.3.2002 r., III CKN 548/00, MoP 2003, Nr 22, s. 1045). Jednakże w przypadku gdy **niezwłoczność świadczenia wynika z umowy**, musi być ono spełnione nawet bez wezwania, gdyż strony ową niezwłoczność same przewidziały (K. H. Jabłoński, Glosa do uchw. TK z 11.1.1995 r., W 11/94, GI. 1995, Nr 6, s. 9).

6. Przykłady zobowiązań bezterminowych. Zobowiązaniem bezterminowym jest np. **zobowiązanie z tytułu nienależnego świadczenia** (tak wyr. SN z 3.4.1998 r., III CKN 436/97, Legalis; uchw. z 26.11.2009 r., III CZP 102/09, OSNC 2010, Nr 5, poz. 75; wyr. z 8.7.2010 r., II CSK 126/10, Legalis; wyr. SA w Krakowie z 4.9.2008 r., I ACa 635/08, niepubl.; wyr. SA w Warszawie z 19.4.2011 r., VI ACa 1168/10, niepubl.; W. Dubois, E. Jaroń, Odsetki za opóźnienie co do nienależnego świadczenia, Rej. 2000, Nr 1; P. Drapała, Glosa do wyr. SN z 22.3.2001 r., V CKN 769/00, PPH 2003, Nr 2, s. 48), **zobowiązanie naprawienia szkody, w tym wynikłej ze zwłoki dłużnika** (wyr. SN z 19.9.2000 r., IV CKN 92/00, OSNC 2001, Nr 3, poz. 36; z 21.2.2002 r., IV CKN 793/00, OSNC 2003, Nr 2, poz. 22; wyr. SA w Katowicach z 8.8.2012 r., V ACa 369/12, niepubl.; wyr. SA w Poznaniu z 19.12.2012 r., I ACa 1023/12, niepubl.), **zobowiązanie do zapłaty odsetek za opóźnienie** (por. L. Stecki, Glosa do uchw. SN z 5.4.1991 r., III CZP 20/91, OSP 1992, Nr 1, poz. 3; Z. Strus, Glosa do post. SN z 5.10.1994 r., III CZP 128/94, OSP 1995, Nr 5, poz. 107; wyr. SA w Lublinie z 24.1.2006 r., I ACa 887/05, niepubl.; J. P. Naworski, Początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o odsetki za opóźnienie, PPH 1999, Nr 11; odmiennie A. Pyrzyńska, Glosa do uchw. SN(7) z 26.1.2005 r., III CZP 42/04, OSP 2006, Nr 1, poz. 1; zob. też wyr. SN z 22.6.2010 r., IV CSK 16/10, Legalis), **zobowiązanie do zapłaty kary umownej** (wyr. SN z 30.6.2011 r., III CSK 282/10, Legalis), **zobowiązanie do zapłaty zachowku** (wyr. SA w Warszawie z 23.10.2012 r., I ACa 460/12, niepubl.; wyr. SA w Białymstoku z 10.1.2013 r., I ACa 688/12, niepubl.; zob. też A. Szpunar, Przedawnienie uprawnień z tytułu zachowku, Rej. 2001, Nr 9).

7. Wezwanie do spełnienia świadczenia. Wezwanie jest oświadczeniem (L. Stecki, Opóź- 7 nienie, s. 38; *tenże*, Istota wezwania do wypełnienia zobowiązania, Pal. 1972, Nr 2, mówi o oświadczeniu „zbliżonym do czynności prawnej”; por. też M. Smyk, Glosa do wyr. SN z 23.10.2001 r., I CKN 323/99, OSP 2003, Nr 10, poz. 122; J. Dąbrowa, w: System, t. III, cz. 1,

s. 741; *Czachórski* 2009, s. 315; *A. Rembieliński*, w: *Komentarz* 1989, t. I, s. 461; *T. Wiśniewski*, w: *Komentarz* 2011, I, s. 747; *Radwański, Olejniczak*, 2010, s. 315; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski, Komentarz KC* 2013, s. 863; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba, Komentarz KC* 2010, III, s. 575, mówią o „oświadczeniu woli”) skierowanym przez wierzyciela do dłużnika, w którym wzywa go do spełnienia świadczenia. Takim wezwaniem jest np. **doręczenie dłużnikowi faktury**, jednakże tylko wtedy, gdy zawiera ona stosowną wzmiankę co do sposobu i czasu zapłaty [zob. wyr. SN z 14.1.1987 r. (IV CR 461/86, *Legalis*); uchw. SN z 19.5.1992 r. (III CZP 56/92, OSNCPiUS 1992, Nr 12, poz. 219); wyr. SN z 23.10.2001 r. (I CKN 323/99, OSNC 2002, Nr 7–8, poz. 94); z 7.7.2005 r. (IV CK 28/05, *Legalis*); z 14.2.2006 r. (II CK 403/05, *Legalis*); z 16.9.2004 r. (IV CK 659/03, *Legalis*); też *P. Czernski, I. Szpringer*, *Cywilnoprawne skutki wystawienia i doręczenia faktury pro forma*, *Rej. 2002*, Nr 5; krytycznie *K. Korzan*, *Głosa do uchw. SN z 19.5.1992 r. (III CZP 56/92, OSP 1994, Nr 3, poz. 48)*, który podkreśla, że nie sama faktura, lecz zamieszczone w niej wezwanie do zapłaty jest wezwaniem w rozumieniu art. 455; tak też *M. Manowska*, *Postępowanie nakazowe po nowelizacji ustawą z 24.5.2000 r. – Kodeks postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia)*, *PS 2000*, Nr 9; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Komentarz KC* 2013, s. 863; *R. Szostak*, *Wynagrodzenie za roboty budowlane, Zamówienia Publiczne Doradca* 2007, Nr 2; ponadto *M. Smyk*, *Głosa do wyr. SN z 23.10.2001 r. (I CKN 323/99, OSP 2003, Nr 10, poz. 122)*; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba, Komentarz KC* 2010, III, s. 578; wyr. SN z 19.5.1992 r. (III CZP 56/92, OSNCP 1992, Nr 12, poz. 219); odmiennie *J. P. Naworski*, *Głosa do wyr. SN z 23.10.2001 r. (I CKN 323/99, Pr.Sp. 2005, Nr 2, s. 43)*] – sama faktura zatem nie jest wezwaniem do spełnienia świadczenia w rozumieniu art. 455 KC, chyba że umowa zawiera postanowienie, które fakturze taki charakter nadaje; **doręczenie odpisu pozwu** osobie wezwanej do udziału w sprawie (wyr. SN z 23.5.1980 r., II CR 131/80, OSNC 1980, Nr 11, poz. 223; wyr. SA w Poznaniu z 6.11.1996 r., I ACr 607/96, *Wok. 1998*, Nr 1, s. 45; wyr. SN z 6.7.2011 r., I CSK 576/09, niepubl.; post. SN z 10.5.2012 r., II PK 24/12, *Legalis*; jednakże pozew niezawierający dokładnie oznaczonej kwoty dochodzonego wynagrodzenia nie stanowi wezwania do zapłaty, uchw. SN z 10.1.2003 r., III PZP 23/02, OSNC 2003, Nr 13, poz. 304); **rozszerzenie powództwa ustnie** na rozprawie w obecności pozwanego (wyr. SA w Poznaniu z 6.11.1996 r., I ACr 607/96, *Wok. 1998*, Nr 1, s. 44); **doręczenie nakazu zapłaty** w postępowaniu nakazowym lub upominawczym (zob. też *M. Podrecka*, *Głosa do wyr. SN z 5.10.2001 r., III CKN 1373/00, MoP 2003, Nr 9, s. 417*). W każdym razie wezwanie **nie wymaga szczególnej formy i może być dokonane w dowolny sposób**, byleby wynikała z niego wola wierzyciela otrzymania należnego od dłużnika świadczenia (por. wyr. SN z 22.11.1972 r., III CRN 2/72, *Legalis*). Na wierzycielu spoczywa ciężar dowodu, że wezwanie zostało dokonane (dotarło do dłużnika w ten sposób, że mógł się on z nim zapoznać).

8. **8. Termin spełnienia świadczenia.** Wierzyciel nie musi (nie jest do tego nawet uprawniony) wyznaczać w wezwaniu terminu spełnienia świadczenia. **Termin** ten bowiem **wynika wprost z komentowanego przepisu** (niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania). Wierzyciel może jednak wezwać dłużnika do spełnienia świadczenia **w terminie późniejszym niż „niezwłocznie”** (tak np. *K. Korzan*, *Miejsce i termin zapłaty w pozaegzekucyjnym wykonaniu zobowiązania*, *R.Pr. 1993*, Nr 4; *W. Dubois, E. Jaroń*, *Odsetki za opóźnienie co do nienależnego świadczenia*, *Rej. 2000*, Nr 1; *M. Lemkowski*, *Głosa do wyr. SN z 24.4.2003 r., I CKN 316/01, OSP 2005*, Nr 7–8, poz. 94; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski, Komentarz KC* 2013, s. 863; *J. P. Naworski*, *Głosa do wyr. SN z 23.10.2001 r., I CKN 323/99, Pr.Sp. 2005*, Nr 2, s. 43; odmienny pogląd *J. Dąbrowy*, w: *System*, t. III, cz. 1, s. 742 i *T. Wiśniewskiego*, w: *Komentarz* 2011, I, s. 747; *M. Smyka*, *Głosa do wyr. SN z 23.10.2001 r., I CKN 323/99, OSP 2003*, Nr 10, poz. 122, wydaje się zbyt rygorystyczny). Nie jest natomiast możliwe oznaczenie przez wierzyciela terminu krótszego niż niezbędny do spełnienia świadczenia przez dłużnika, zob. np. *L. Stecki*, *Opóźnienie*, s. 39, 58; *J. P. Naworski*, *Głosa do wyr. SN z 15.11.1989 r. (III CRN 354/89, OSP 1991*, Nr 7–8, poz. 187), bo przepis art. 455 KC nie przyznaje wierzycielowi uprawnienia do określenia terminu spełnienia świadczenia w sposób korzystny dla niego (por. *Z. Gawlik*, w: *Kidyba, Komentarz KC* 2010, III, s. 574).
9. **9. Niezwłoczne spełnienie świadczenia.** Świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie, tzn. **bez nieuzasadnionej zwłoki** (w normalnym toku rzeczy; por. np. wyr. SN z 17.10.2008 r.,

I CSK 100/08, OSP 2010, Nr 7–8, poz. 81; chodzi zatem o termin realny, ze względu na okoliczności miejsca i czasu, rodzaju i rozmiaru świadczenia). Brak podstaw dla rozpowszechnionego w praktyce poglądu, że „niezwłocznie” oznacza spełnienie świadczenia w terminie 14 dni (tak niesłusznie wyr. SN z 28.5.1991 r., II CR 623/90, Legalis; z 6.7.2011 r., I CSK 576/09, niepubl.; wyr. SA we Wrocławiu z 20.3.2012 r., I ACa 191/12, niepubl.; zob. też *K. Korzan*, Glosa do uchw. SN z 19.5.1992 r., III CZP 56/92, OSP 1994, Nr 3, poz. 48; nadto *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, Komentarz KC 2010, III, s. 576). Nie ulega natomiast wątpliwości, że „niezwłoczność” nie może być utożsamiana z „natychmiastowością” (por. np. wyr. SA w Warszawie z 19.4.2011 r., VI ACa 1168/10, niepubl.; wyr. SA w Warszawie z 28.10.2011 r., VI ACa 247/11, Legalis; wyr. SA z Białymstoku z 26.9.2012 r., I ACa 426/12, niepubl.).

O tym, czy świadczenie zostało spełnione niezwłocznie, a zatem należycie (w okresie potrzebnym dłużnikowi do zabezpieczenia prawidłowego wykonania zobowiązania), **rozstrzygają okoliczności konkretnego przypadku**, oceniane zgodnie z ogólną zasadą art. 354 KC. Te zaś mogą być bardzo różne, związane z wszystkimi okolicznościami spełnienia świadczenia (por. np. post. SA w Katowicach z 9.11.1993 r., ACz 891/93, Wok. 1994, Nr 7, s. 52; wyr. SN z 13.12.2006 r., II CSK 293/06, Legalis; z 11.2.2010 r., I CSK 262/09, Legalis; z 30.6.2011 r., III CSK 282/10, Legalis; z 17.6.2011 r., II CSK 346/11, Legalis; zob. też *L. Stecki*, Opóźnienie, s. 63; *K. Korzan*, Glosa do uchw. SN z 19.5.1992 r., III CZP 56/92, OSP 1994, Nr 3, poz. 48; *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 747; *J. P. Naworski*, Zobowiązania pieniężne w obrocie gospodarczym, MoP 1994, Nr 6; *A. Janiak*, Glosa do wyr. SN z 22.3.2001 r., V CKN 769/00, PiP 2002, Nr 8, s. 106; *tenże*, Umowa rachunku bankowego, Pr.Bank. 2002, Nr 7–8; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz KC 2013, s. 863).

Wymagalność świadczenia bezterminowego nie może powstać przed terminem jego spełnienia, określającym dzień, w którym świadczenie powinno być spełnione, gdyby wierzyciel wezwał dłużnika do jego wykonania w najwcześniejszym możliwym terminie (tak wyr. SN z 3.2.2006 r., I CSK 17/05, Legalis).

10. **Czek.** Co do chwili spełnienia świadczenia za pomocą czeku zob. np. *A. Szpunar*, 10
O zapłacie dokonanej za pomocą czeku, PS 1993, Nr 3; *J. P. Naworski*, Zobowiązania pieniężne w obrocie gospodarczym, MoP 1994, Nr 6.

11. **Termin naprawienia szkody z tytułu czynu niedozwolonego.** Co do wezwania do 11
spełnienia świadczenia przez osobę zobowiązaną do naprawienia szkody z tytułu czynu niedozwolonego zob. np. *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 749. Co do zasady, zobowiązania z tego tytułu **mają charakter bezterminowy** (por. wyr. SN z 8.8.1968 r., I CR 117/68, Legalis; z 18.9.1970 r., II PR 257/70, OSNCPIUS 1971, Nr 6, poz. 103 z glosą *S. Rejmana*, NP 1971, Nr 12, s. 834; z 9.3.1973 r., I CR 55/73, Legalis; z 22.6.2005 r., III CK 678/04, Legalis; z 24.7.2008 r., IV CSK 151/08, Legalis; z 5.6.2009 r., I CSK 494/08, Legalis; z 18.2.2010 r., II CSK 434/09, Legalis; wyr. SA w Poznaniu z 9.11.2006 r., I ACa 575/06, niepubl.; wyr. SA w Poznaniu z 8.12.2010 r., I ACa 879/10, Legalis; z 14.9.2011 r., I ACa 677/11, Legalis; z 26.9.2012 r., I ACa 669/12, niepubl.; wyr. SN z 28.6.2005 r., I CK 7/05, Legalis; z 22.2.2007 r., I CSK 433/06, Legalis; z 17.6.2010 r., III CSK 308/09, Legalis; z 13.9.2012 r., V CSK 379/11, Legalis; z 8.2.2012 r., V CSK 57/11, Legalis; co do roszczenia o zadośćuczynienie tak wyr. SN z 8.8.2012 r., I CSK 2/12, Legalis; z 25.3.2009 r., V CSK 370/08, Legalis; z 11.2.2010 r., I CSK 262/09, Legalis; tak też wyr. SA w Poznaniu z 16.12.2010 r., I ACa 973/10, Legalis; wyr. SA w Katowicach z 18.10.2011 r., I ACa 623/11, OSA w Katowicach 2012, Nr 1, poz. 7; wyr. SA w Warszawie z 28.10.2011 r., VI ACa 247/11, Legalis; wyr. SA we Wrocławiu z 18.1.2012 r., I ACa 930/11, niepubl.; wyr. SA w Lublinie z 6.9.2012 r., I ACa 389/12, niepubl.; wyr. SA w Łodzi z 14.2.2013 r., I ACa 1092/12, niepubl.; wyr. SA w Lublinie z 14.11.2012 r., I ACa 583/12, niepubl.; wyr. SA w Szczecinie z 18.10.2012 r., I ACa 542/12, niepubl.; odmiennie wyr. SA w Szczecinie z 22.8.2012 r., I ACa 693/11, niepubl. – data wyrokowania). Nie dotyczy to jednak czynu niedozwolonego w postaci kradzieży lub przywłaszczenia cudzych pieniędzy, gdzie dłużnik – ze względu na „właściwości zobowiązania” – **obowiązany jest do natychmiastowego zwrotu** (tak uchw. SN(7) z 22.9.1970 r., III PZP 18/70, OSNCPIUS 1971, Nr 1, poz. 5; wyr. SN z 24.7.2008 r., IV CSK 151/08, niepubl.; zob. jednak wyr. SN z 30.3.1998 r., III CKN 330/97, OSNC 1998, Nr 12, poz. 209, gdzie mowa o wezwaniu do zapłaty).

- 12 12. Zobowiązania z umów wzajemnych.** Zobowiązania z umów wzajemnych powinny być spełnione **jednocześnie** (art. 488 § 1 KC; zob. jednak art. 544 § 2 KC). Jeżeli zatem termin spełnienia jednego ze świadczeń został oznaczony, to świadczenie wzajemne powinno być spełnione w tym samym terminie (por. wyr. SN z 22.4.1972 r., II CRN 74/70, Legalis; z 2.9.1993 r., II CRN 84/93, OSNCPiUS 1994, Nr 7–8, poz. 158; uchw. SN z 18.11.1994 r., III CZP 144/94, OSNC 1995, Nr 3, poz. 47). Dotyczy to także świadczenia pieniężnego, jeżeli strony nie uzgodniły terminu jego spełnienia (odmiennie SN w wyr. z 12.10.1993 r., I CRN 138/93, Legalis), chyba że z umowy (okoliczności) wynika, że świadczenie to powinno być spełnione w obrocie bezgotówkowym. W takim przypadku – z natury rzeczy – będzie ono spełnione później niż świadczenie niepieniężne (por. *T. Wiśniewski*, w: *Komentarz*, 2011, I, s. 748; *J. Frąckowiak*, O konieczności dalszych zmian prawa cywilnego szczególnie w odniesieniu do podmiotów i umów w obrocie gospodarczym, PPH 1999, Nr 3; *K. Zagrobelny*, w: *Gniewek, Machnikowski*, *Komentarz KC* 2013, s. 864; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, *Komentarz KC* 2010, III, s. 579). Uregulowanie art. 455 nie znajduje zatem, w zasadzie, zastosowania do zobowiązań wzajemnych (zob. np. *J. P. Naworski*, Glosa do wyr. SN z 15.11.1989 r., III CRN 354/89, OSP 1991, Nr 7–8, poz. 187; *tenże*, Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego z umów wzajemnych, PUG 1991, Nr 11–12; *tenże*, Glosa do wyr. SN z 23.10.2001 r., I CKN 323/99, Pr.Sp. 2005, Nr 2, s. 43; zob. jednak np. *R. Obrębski*, Przedprocesowe czynności pojednawcze w sprawach gospodarczych – uwagi na tle art. 479¹² KPC, PPH 1996, Nr 2).
- 13 13. Wymagalność zobowiązania.** Z chwilą nadejścia terminu spełnienia świadczenia **zobowiązanie staje się wymagalne** (zob. art. 120 KC), co oznacza, że wierzyciel uzyskuje możliwość żądania od dłużnika spełnienia świadczenia, a dłużnik może i powinien to żądanie zaspokoić (por. też wyr. SN z 29.11.1999 r., III CRN 474/98, Wok. 2000, Nr 2, s. 1; wyr. SA w Poznaniu z 26.9.2012 r., I ACa 669/12, LEX Nr 1237417; zob. też np. *E. Niezbecka*, Glosa do wyr. SN z 15.2.2001 r., II CKN 390/00, OSP 2001, Nr 10, poz. 140; wyr. SN z 3.2.2006 r., I CSK 17/05, Legalis; w wyr. SN z 28.11.2008 r., V CSK 267/07, Legalis, podkreślono, że „powstanie stanu wymagalności nadaje wierzytelności nową kwalifikację, polegającą przede wszystkim na jej uaktywnieniu w stosunku do dłużnika, a także powoduje inne skutki prawne, jak np. początek biegu przedawnienia roszczenia dotyczącego tej wierzytelności (...) czy dopuszczalność jej potrącenia (...). Bezskuteczny upływ terminu spełnienia świadczenia jest zaś decydujący dla oceny, że dłużnik nie wykonał należycie zobowiązania, popadając w opóźnienie bądź zwłokę. Doniosłość prawna terminu wymagalności wiąże się przede wszystkim z jego nadejściem, natomiast terminu spełnienia świadczenia – z jego wygaśnięciem”). Stan wymagalności trwa **od chwili, gdy wierzyciel uzyskuje możliwość żądania spełnienia świadczenia**, do chwili wygaśnięcia lub przedawnienia wierzytelności (*A. Janiak*, Glosa do wyr. SN z 22.3.2001 r., V CKN 769/00, PiP 2002, Nr 8, s. 106). **Termin spełnienia świadczenia** można odróżnić od **terminu wymagalności** przez podkreślenie, że wyznacza on granicę czasową, do której najpóźniej świadczenie powinno być spełnione. Funkcje tak odróżnionych terminów spełnienia i wymagalności nie są jednakowe (por. *L. Stecki*, Opóźnienie, s. 28 i nast.; *J. Dąbrowa*, w: *System*, t. III, cz. 1, s. 739; *K. Wyżyn-Urbanik*, Ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej jako środek ochronny wierzyciela w razie zwłoki dłużnika, PS 1995, Nr 11–12; *J. P. Naworski*, Glosa do wyr. SN z 15.11.1989 r., III CRN 354/89, OSP 1991, Nr 7–8, poz. 187; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, *Komentarz KC*, 2010, III, s. 577), chociaż w zasadzie oba zaczynają się równocześnie (zob. jednak *L. Stecki*, Opóźnienie, s. 31 i nast.; ponadto *M. Lemkowski*, Glosa do wyr. SN z 24.4.2003 r., I CKN 316/01, OSP 2005, Nr 7–8, poz. 94 – termin spełnienia świadczenia to ostatni dzień, w którym najpóźniej świadczenie powinno zostać spełnione przez dłużnika – moment ten jest zawsze dniem poprzedzającym dzień wymagalności; por. też wyr. SN z 3.2.2006 r., I CSK 17/05, Legalis; *Z. Gawlik*, w: *Kidyba*, *Komentarz KC* 2010, III, s. 572, s. 473). Zasadne jest spostrzeżenie, że przy zobowiązaniach terminowych termin wymagalności roszczenia i termin spełnienia świadczenia pokrywają się, natomiast odmienne rzecz się przedstawia w zobowiązaniach bezterminowych (por. wyr. SA w Krakowie z 4.9.2008 r., I ACa 635/08, niepubl.).
- 14 14. Niespełnienie świadczenia w terminie wymagalności.** Dłużnik, który nie spełnia świadczenia najpóźniej w terminie wymagalności, nie wykonuje należycie zobowiązania: jeżeli

w tym terminie świadczenie nie zostanie wypełnione w miejscu wykonania zobowiązania, np. rachunek bankowy wierzyciela nie zostanie uznany kwotą należną od dłużnika (odmienny pogląd *L. Steckiego*, *Opóźnienie*, s. 67, który odwołując się do rozróżnienia „miejsca wykonania” i „miejsca świadczenia”, zob. art. 454 Nb 8, proponuje uznać, że dłużnik spełnił świadczenie z chwilą wysłania sumy pieniężnej pocztą lub złożenia przelewu w banku, nie wydaje się uzasadniony, por. np. *T. Pajor*, *Odpowiedzialność dłużnika*, s. 64; *J. P. Naworski*, *Zobowiązania pieniężne w obrocie gospodarczym*, MoP 1994, Nr 6; *tenże*, *Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego z umów wzajemnych*, PUG 1991, Nr 11–12; *P. Babiarz*, *Spełnienie świadczenia w obrocie bankowym*, MoP 2002, Nr 2; ponadto wyr. SN z 3.12.1987 r., III CRN 162/87, PUG 1990, Nr 7; uchw. SN z 4.1.1995 r., III CZP 164/94, OSNC 1995, Nr 4, poz. 62; wyr. SN z 12.7.1996 r., II CRN 79/96, MoP 1997, Nr 2, poz. 5). Skutkiem niespełnienia świadczenia w terminie jest **opóźnienie bądź zwłoka dłużnika** (zob. art. 476 KC). Dłużnik popada w opóźnienie, jeśli nie spełnia świadczenia pieniężnego w terminie, w którym stało się ono wymagalne, także wtedy gdy kwestionuje istnienie lub wysokość świadczenia (wyr. SN z 17.5.2000 r., I CKN 302/00, *Legalis*; wyr. SA w Katowicach z 24.7.2008 r., V ACa 252/08, OSA w Katowicach 2008, Nr 4, poz. 4; wyr. SA w Poznaniu z 26.9.2012 r., I ACa 669/12, niepubl.). Konsekwencją wymagalności jest również rozpoczęcie biegu przedawnienia (art. 120 KC) oraz powstanie uprawnienia do potrącenia (art. 498 § 1 KC).

15. **Ustawa o terminach zapłaty.** Co do szczególnych uregulowań nieobowiązującej już ustawy z 12.6.2003 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. Nr 139, poz. 1323 ze zm.; utraciła moc na podstawie art. 16 ustawy z 8.3.2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, Dz.U. z 2013 r. poz. 403) zob. *C. Mik, E. Wojtaszek-Mik*, *Zwalczanie opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych w świetle Dyrektywy Nr 2000/35/WE Wspólnoty Europejskiej i prawa polskiego*, ZN UKSW 2003, Nr 3.2, s. 211 i nast.; *K. Szostak*, *Obowiązki dłużnika a prawa wierzyciela w myśl nowej ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, R.Pr. 2004, Nr 1; *R. L. Kwaśnicki*, *Zasady zapłaty w transakcjach handlowych – analiza w zakresie prawa materialnego*, Pr.Sp. 2004, Nr 1; *M. Szwanenfeld*, *Roszczenie o odsetki w ustawach o terminach zapłaty*, MoP 2004, Nr 6; *K. J. Matuszyk*, *Instytucja odsetek w ustawie o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, PUG 2005, Nr 1; *M. Lemkowski*, *W sprawie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, PS 2005, Nr 4; zob. ponadto, w odniesieniu do wcześniejszego stanu prawnego *P. Marquardt*, *Ustawa o terminach zapłaty w obrocie gospodarczym – lex claudicans*, Rej. 2002, Nr 10; *R. Tollik*, *Krótki komentarz do ustawy z 6 września 2001 r. o terminach zapłaty w obrocie gospodarczym* (Dz.U. Nr 129, poz. 1443), *Pal.* 2002, Nr 9–10. Też *M. Spyra, A. Wactawik*, *Dyrektywa Wspólnoty Europejskiej o zwalczaniu opóźnień w płatności w umowach handlowych*, TPP 2001, Nr 1.

Art. 456.² [Świadczenia częściowe]

Jeżeli strony zastrzegły w umowie, że spełnienie świadczenia następować będzie częściami w ciągu określonego czasu, ale nie ustaliły wielkości poszczególnych świadczeń częściowych albo terminów, w których ma nastąpić spełnienie każdego z tych świadczeń, wierzyciel może przez oświadczenie, złożone dłużnikowi w czasie właściwym, ustalić zarówno wielkość poszczególnych świadczeń częściowych, jak i termin spełnienia każdego z nich, jednakże powinien uwzględnić możliwości dłużnika oraz sposób spełnienia świadczenia.

1. **Uprawnienie kształtujące wierzyciela.** Ukształtowanie treści stosunku zobowiązaniowego przez określenie wielkości świadczeń częściowych i ich terminu w sytuacji opisanej w art. 456 (może się ona odnosić np. do umowy dostawy, por. art. 605 KC, umowy o roboty budowlane) pozostawia się wierzycielowi. Takie ukształtowanie nastąpi przez **oświadczenie woli wierzyciela złożone dłużnikowi**.

2. **Ochrona interesów dłużnika.** Wierzyciel składający oświadczenie w trybie art. 456 musi uwzględnić **trzy przesłanki**, ustanowione w imię ochrony interesów dłużnika: po pierwsze,

² Art. 456 zmieniony ustawą z dnia 28.07.1990 r. (Dz.U. Nr 55, poz. 321), która wchodzi w życie 1.10.1990 r.

oświadczenie musi być złożone „w czasie właściwym” (z dostatecznym wyprzedzeniem), po drugie, oznaczenie wielkości i czasu spełnienia poszczególnych świadczeń musi uwzględniać „możliwości dłużnika” (np. jego sytuację gospodarczą, stan realizacji umów z innymi partnerami) oraz, po trzecie, także „sposób spełnienia świadczenia” (np. techniczne uwarunkowania spełnienia świadczenia). O tym, czy przesłanki te zostały spełnione, rozstrzygają okoliczności konkretnego przypadku, oceniane zgodnie z ogólną zasadą art. 354 KC.

Art. 457. [Termin na korzyść dłużnika]

Termin spełnienia świadczenia oznaczony przez czynność prawną poczytuje się w razie wątpliwości za zastrzeżony na korzyść dłużnika.

- 1 1. **Zastrzeżenie terminu.** Termin spełnienia świadczenia może być zastrzeżony na korzyść dłużnika, wierzyciela lub obu stron. Zastrzeżenie **na korzyść dłużnika** (zob. np. *M. Lemkowski*, Głosa do wyr. SN z 24.4.2003 r., I CKN 316/01, OSP 2005, Nr 7–8, poz. 94) oznacza, że dłużnik jest uprawniony do wcześniejszego świadczenia, natomiast wierzyciel nie może domagać się spełnienia przed upływem terminu (np. pożyczka nieoprocentowana), por. np. wyr. SA w Warszawie z 11.7.2012 r., I ACa 1230/11, niepubl.; z 15.6.2010 r., VI ACa 1467/09, Legalis. Wierzyciel, który nie odbiera zaoferowanego świadczenia, popada w zwłokę (zob. art. 486 KC). Dłużnik zaś, świadczący przed terminem, nie może żądać zwrotu świadczenia (zob. art. 411 pkt 4 KC). W wypadku zastrzeżenia **na korzyść wierzyciela**, nie ma on obowiązku przyjąć świadczenia wcześniej, ale może się domagać jego spełnienia przed nadejściem terminu (np. zwrot depozytu; zob. np. wyr. SN z 26.9.2001 r., IV CKN 496/00, OSP 2002, Nr 9, poz. 122 z glosą apr. *J. Skoczylasa*). Dłużnik popadnie w zwłokę (zob. art. 476 i nast. KC), jeżeli nie zadośćuczyni żądaniu wierzyciela. Wreszcie zastrzeżenie **na korzyść obu stron** ma ten skutek, że przed nadejściem terminu ani dłużnik nie może spełnić świadczenia, ani wierzyciel nie może się go domagać (np. pożyczka oprocentowana).
- 2 2. **Norma interpretacyjna.** W art. 457 zawarto normę interpretacyjną, według której oznaczenie terminu spełnienia świadczenia **przez czynność prawną** (nie dotyczy ona zatem terminów oznaczonych przez ustawę lub orzeczenie właściwego organu), w odniesieniu do jakiegokolwiek zobowiązania, uznaje się, w razie wątpliwości, za **zastrzeżenie na korzyść dłużnika**. Norma ta odpowiada przypadkom najczęściej występującym w praktyce (por. *M. Piekarski*, w: Komentarz 1972, t. 2, s. 1140; ponadto *M. Janczyk*, Wypowiedzenie umowy kredytowej, PPH 1997, Nr 2; *I. Cybulska*, Prawo banku do odsetek w razie przedterminowej spłaty kredytu lub odsetek, Pr.Bank. 2001, Nr 6; *A. Janiak*, Bankowe umowy kredytowe, cz. 1, Pr.Bank. 2002, Nr 4). Dopuszczalne jest przeprowadzenie przez wierzyciela dowodu, że termin został zastrzeżony nie na korzyść dłużnika (zob. *T. Wiśniewski*, w: Komentarz 2011, I, s. 750). Sąd Najwyższy w wyr. z 8.1.2010 r. (IV CSK 269/09, Legalis), wskazał, że jedynie wyraźne postanowienie umowy mogłoby prowadzić do wniosku, że termin spełnienia świadczenia został zastrzeżony na rzecz wierzyciela.
Co do wyjątków zob. *Z. Truszkiewicz*, Wymagalność opłat z tytułu użytkowania wieczystego w świetle ustawy z 21.VIII.1997 r. o gospodarce gruntami, CASUS 2000, Nr 17.
- 3 3. **Odsetki.** Jeżeli termin zastrzeżono na korzyść dłużnika, to może on wprawdzie spełnić świadczenie przed nadejściem umówionego terminu, ale **nie może odliczyć odsetek** należnych wierzycielowi za okres od chwili spełnienia do terminu płatności, chyba że upoważnia go do tego ustawa (zob. art. 585 KC) albo co innego wynika z treści zobowiązania.

Art. 458. [Wymagalność natychmiastowa]

Jeżeli dłużnik stał się niewypłacalny albo jeżeli wskutek okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność, zabezpieczenie wierzyciela uległo znacznemu zmniejszeniu, wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia bez względu na zastrzeżony termin.

- 1 1. **Natychmiastowa wymagalność.** Bez względu na zastrzeżony termin (czyli także wówczas, gdy został on zastrzeżony na jego korzyść), dłużnik może być zmuszony do świadczenia